

Fiskalna politika

Kriterijumi iz Mاستrihta predstavljaju arbitrarni fiskalni okvir koji je ustanovljen u bitno drugačijem ekonomskom okruženju, sa specifičnom namjenom vezanom za formiranje evropske monetarne unije i prilagođen ekonomski najrazvijenijim zemaljama EU. Kao takav ne treba da predstavlja isključivu mjeru za vođenje fiskalne politike zemalja JIE.

Kao i drugi instrumenti ekonomske politike, fiskalna politika treba da bude orijentisana na stabilan i dugoročno održiv ekonomski rast.

Vlade treba da vode odgovornu, predvidivu i transparentnu fiskalnu politiku. Fiskalna održivost treba da bude jedan od prioriteta u vođenju javnih finansija. Fiskalni savjet Republike Srpske treba maksimalno da radi na promovisanju i poštovanju fiskalnih pravila koja su definisana zakonskom i drugom regulativom koja se odnosi na ovu oblast, ali i inicirati njihovu promjenu da bi bila usklađena s aktuelnom ekonomskom situacijom.

Infrastruktura

Potrebno je nastaviti ulaganja u infrastrukturu u svim zemljama JIE, ali u skladu sa drugim ciljevima ekonomske politike (regionalni razvoj, podrška određenim granama - npr. turizmu) jer je to preduslov za ekonomski razvoj.

Nužno je definisanje naprednih mehanizama i procedura kojima institucije mogu efikasno vršiti selekciju investicija po prioritetu i strateškom značaju.

Takođe, neophodno je unaprijediti proces i kriterijum odabira najoptimalnijeg izvora i modela finansiranja infrastrukturnih projekata.

Siva ekonomija

Potrebno je jačanje regulative koja bi pojačala inspekcijske organe i kapacitete poreske administracije. S tim u vezi, potrebno je njihovo kvalitativno i kvantitativno jačanje u smislu kadrova, hardverske infrastrukture i uvođenja naprednih softvera.

Nužno je obrazovati stanovništvo o važnosti plaćanja poreza. Uvođenje gradiva o porezima u programe osnovnih i srednjih škola, kao i realizacija medijskih kampanja o ovoj temi su značajni instrumenti u podizanju nivoa poreske kulture stanovništva.

Bankarski sektor Republike Srpske

Banke u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini imaju dobre uslove za rad, što potvrđuju i ostvareni rezultati i pokazatelji. Bankarski sektor je u 2017. zadržao stabilnost, adekvatnu kapitalizovanost, zadovoljavajuću likvidnost i dobru profitabilnost. S tim u vezi, bankarski sektor će nastaviti da daje podršku privrednom razvoju kroz finansiranje različitih projekata, kako u domenu privatnog sektora, tako i u domenu javnih preduzeća.

Novi Zakon o bankama u Republici Srpskoj donio je određena poboljšanja. Najvažnija se odnose na jačanje korporativnog upravljanja, boljeg upravljanja rizicima, jačanje kapitalne osnove i uvođenje dodatnih zaštitnih slojeva kapitala, jačanje nadzorne funkcije Agencije za bankarstvo Republike Srpske, te unapređenje odredaba o likvidaciji banke.

Investiciono-razvojna banka Republike Srpske i Garantni fond Republike Srpske će i dalje biti važne finansijske institucije za razvoj i rast domaće privrede, ali i finansiranje potreba javnog sektora i građana Republike Srpske. Zbog toga su stabilnost njihovog poslovanja i prilagođavanje potrebama privrede izuzetno važni za ukupni ekonomski ambijent Republike Srpske.

Radna snaga

Ključne mjere za smanjenje trenda odlaska radno sposobnog stanovništva su obrazovanje kadrova s adekvatnim znanjima koja omogućavaju uslove za njihovu veću zapošljivost i povećanje plata u realnom sektoru i to kroz zajedničke napore:

- Vlade (smanjenjem poreskih opterećenja zarada, primjenom adekvatnih mjera subvencionisanja zapošljavanja i pokretanje vlastitog biznisa, usklađivanjem planova i programa u obrazovanju s potrebama privrede - raditi na uspostavljanju dualnog sistema obrazovanja i uvođenju predmeta iz oblasti preduzetništva i informacionih tehnologija u što ranijem stadijumu školovanja, što će osposobiti stanovništvo da samo može kreirati uslove za samozapošljavanje),
- privrednih društava (kroz povećanje produktivnosti radne snage uvođenjem inovativnih tehnologija i posljedičnim povećanjem zarada),
- lokalnih zajednica (poboljšanjem poslovnog okruženja pogotovo u dijelu koji utiče na smanjenje troškova poslovanja, subvencijama za dodatno obrazovanje i sl.),
- medija (kroz promociju uspješnih preduzetnika i njihovih privrednih društava i proizvoda).

Pored gorenavedenog, neophodno je stvaranje institucionalne infrastrukture za podršku razvoju digitalnih tehnologija kroz najavljeno formiranje odgovarajućeg ministarstva u Vladi RS, odgovarajuće izmjene u obrazovnim programima, kao i stvaranje tehničkih pretpostavki u obrazovnim institucijama vezanim za

odgovarajuću informatičku opremu. Sve prethodno navedeno bi trebalo da unaprijedi ukupnu klimu u vezi s razvojem IKT industrije i posljedično smanji odliv mladih ljudi, naročito onih sa deficitarnim znanjima i visokim platama (matematičari, informatičari, elektroinženjeri i sl.)

Poljoprivreda

U vrijeme kada koncept globalizacije i liberazacije dominiraju svjetskom trgovinom, generalno, pa tako i u trgovini hranom, regionalna trgovinska i druga saradnja su neminovnost, i zemlje regiona koje dijele slično istorijsko iskustvo i tranzicione izazove moraju blisko saradivati i nastojati da iz toga izvuku obostrane koristi, pružajući adekvatnu podršku poljoprivrednim proizvođačima i izvoznicima da zadovolje standarde i uslove koji važe za pojedina tržišta.

Raniji poslovni odnosi proizvođača, prerađivača i trgovaca su tokom procesa tranzicije prekinuti i za prosperitetan rast poljoprivredne proizvodnje moraju se uspostavljati novi i jačati postojeći lanci vrijednosti između proizvođača i potrošača hrane, ne samo u okviru jedne zemlje, nego i između zemalja JIE, što omogućavaju i olakšavaju postojeći sporazumi o slobodnoj trgovini.

Konkurentnost je ključni izazov poslovnog uspjeha, a to znači da se poljoprivredni proizvodi moraju proizvesti po cijeni koštanja po kojoj to rade konkurenti, što se postiže primjenom znanja, inovativnih metoda u proizvodnji i prodaji i uz veći obim investicija u modernizaciju i povećanje obima poljoprivredne proizvodnje.

Podsticajna sredstva, odnosno subvencije, sastavni su dio današnjeg poslovanja i u tom pogledu proizvođači u BiH i regionu su u podređenom položaju u odnosu na proizvođače u EU i drugim razvijenim zemljama. U situaciji kada je tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda gotovo potpuno liberalizovano, poljoprivredna proizvodnja, da bi opstala i razvijala se, mora biti značajnije subvencionirana, iz domaćih izvora i iz pretpristupnih fondova EU, uz prenošenje težišta te podrške sa podrške tekućoj proizvodnji na podršku investicionim ulaganjima i uvođenju novih tehnologija.

Alterantiva za mala seoska gazdinstva koja ne mogu da ostvare ekonomski isplativ obim proizvodnje je dodavanje vrijednosti poljoprivrednim proizvodima njihovom tradicionalnom preradom na gazdinstvu, geografskim i drugim brendiranjem i direktnom prodajom, uz povezivanje s pružanjem usluga agro i ruralnog turizma.

Razvoj ruralnih područja, koja su zahvaćena depopulacijom i deagrarizacijom, mora biti multifunkcionalan, oslonjen i na druge djelatnosti, a ne samo na poljoprivredu, uz uvažavanje uravnoteženog regionalnog razvoja i obezbjeđenje odgovarajućeg nivoa usluga i infrastrukturnih sadržaja neophodnih ruralnom stanovništvu.

Prirodna bogatstva

Ulaganje u kapitalne i infrastrukturne objekte u regijama bogatim prirodnim resursima bi omogućilo njihovu efikasniju, ali i dugoročno održivu eksploataciju. Time bi se omogućio bolji standard građana u tim regijama, ali i njihova izvjesnija budućnost. Ovo je posebno važno za manje razvijene regione, gdje su negativne pojave uzrokovane slabom privrednom aktivnošću još jače izražene, te bi stoga ovim područjima trebalo pokloniti dodatnu pažnju kod planiranja investicija iz oblasti infrastrukture. Razmotriti mogućnost izmjene zakonske regulative u smislu raspodjele sredstava koja se prikupe po osnovu koncesija na način da se nerazvijenim opštinama uvećaju prihodi po tom osnovu.

Postoje značajni potencijali regionalne saradnje u vezi s iskorištavanjem prirodnih resursa. Indikativan je primjer zajedničkih projekata Republike Srpske i Republike Srbije u oblasti iskorištavanja hidroenergetskog potencijala.

Smart cities

Iako je koncept pametnih gradova star već petnaestak godina, našoj javnosti on nije dovoljno poznat. Benefiti ovog koncepta su višestruki, od ušteda javnih sredstava kroz povećanu efikasnost usluga javnih preduzeća, boljeg kvaliteta života do mogućnosti novih izvora prihoda.

Konvergencija koncepta pametnih gradova i industrije 4.0 otvoriće nove mogućnosti za ubrzani ekonomski razvoj regije JIE.

Turizam

Potrebno je pokrenuti inicijativu za generisanje zajedničkih turističkih ponuda zemalja JIE. U ovaj proces bi trebalo uključiti radne grupe resornih ministarstava zemalja regiona.

Potrebno je intenzivirati promociju turističkog potencijala mikrolokacija kroz korištenje modernih IT platformi, web stranica i društvenih mreža.

Potrebno je da Republika Srpska poveća budžet resornom ministarstvu koji je namijenjen za unapređenje turističke ponude i turističke infrastrukture.

Od ogromne važnosti za Republiku Srpsku je unapređenje avio-saobraćaja kroz povećanje broja avio-kompanija, s naglaskom na niskobudžetne (low cost) kompanije, koji bi povezoao turističke destinacije Republike Srpske s perspektivnim tržištima zemalja EU, Rusije i dr.

Regionalno tržište

Prepreke u razvoju regionalnog tržišta su mnogobrojne, ali iskustva uspješnih izvoznika nam govore da ih je moguće prevazići. Potencijalni izvoznici bi, prije svega, trebalo da budu mnogo aktivniji i uporniji jer je ulazak na inostrano tržište dugotrajan proces. Preduzeća treba da rade na pripremi za izvoz u smislu savladavanja jezičkih barijera, udruživanju (klasteri) i prikupljanju informacija o propisima koji vladaju na određenom tržištu. Nadalje, treba raditi na vlastitoj promociji kompanije i brendiranju proizvoda, kao i podizanju konkurentnosti kroz povećanje produktivnosti, kvaliteta i cijene.

Institucije treba da insistiraju na daljem uklanjanju necarinskih barijera - jedno od rješenja je stvaranje carinske unije zapadnog Balkana u okviru CEFTA, iako ona u kratkom roku nije izgledna. Potrebno je da javne institucije, kroz određene podsticajne mjere, podrže podizanje prerađivačkih kapaciteta kako bi se što više izvozili gotovi proizvodi. Njihova podrška je dobrodošla u vezi sa istraživanjem inostranih tržišta, sklapanjem povoljnih trgovinskih sporazuma, omogućavanjem zajedničkih nastupa na sajmovima i B2B sastanaka i sl.

Modeli finansiranja projekata od javnog interesa

Projekti od javnog interesa su se do sada dominantno finansirali kreditima komercijalnih banaka kao i emisijom obveznica. S obzirom na kretanja cijena kapitala u proteklom periodu, ova dva vida finansiranja javnog sektora su se pokazala kao povoljan i siguran vid finansiranja. Javno-privatno partnerstvo kao još jedan vid finansiranja ima perspektivu samo ako se odgovarajuća zakonska regulativa izmijeni na način da ne predstavlja smetnju realizaciji projekata finansiranim na ovaj način. Izlazak na međunarodno tržište obveznica predstavlja alternativu dosadašnjem načinu finansiranja javnog sektora i to u slučaju da domaće tržište kapitala ne bi moglo obezbijediti dovoljno sredstava (po povoljnim uslovima) za finansiranje javnih investicija. U tom smislu treba započeti proces uspostavljanja kredibiliteta, vidljivosti i suvereniteta na međunarodnom tržištu obveznica. Vodeći računa o namjeni sredstava, rokovima, disperziji izvora sredstava, troškovima i koristima, javni sektor treba da izabere najoptimalniji vid finansiranja.

Univerziteti i privreda - transfer znanja i preduzetništvo

Preduzetničko obrazovanje i edukacija mogu biti dio formalnog ili neformalnog obrazovnog sistema, ali i informalnog obrazovanja.

Iskustvena edukacija iz različitih oblasti preduzetništva, koja uključuje gostujuća predavanja uspješnih preduzetnika, ljetne škole i rad studenata na razvijanju vlastitih poslovnih ideja na univerzitetima s razvijenim preduzetničkim ekosistemima, pokazao se kao uspješan model razvoja studentskog preduzetništva.

Neophodno je dalje jačanje saradnje između akademske zajednice, realnog, vladinog i nevladinog sektora.

Reforma javne uprave

Javna uprava u većini zemalja JIE još uvijek dominantno ne funkcioniše na način da bi bila servis privrede, ali i svojih građana. Da bi se tranzicija sa postojećeg modela na modernu servisno orijentisanu upravu mogla izvesti u prihvatljivim rokovima, neophodno je sistematično i sveobuhvatno pristupiti reorganizaciji poslovnih procesa i principa rada državne uprave i lokalne samouprave uz oslanjanje na raspoložive IKT tehnologije. Ova aktivnost je od vitalnog i strateškog interesa za razvoj Republike Srpske i svih zemalja regiona i mora imati konstantno snažnu podršku, kako republičkih vlasti, tako i svih lokalnih zajednica. U procesu transformacije državne uprave i lokalne samouprave u moderan efikasan i racionalan sistem, potrebno se osloniti na sopstvene kadrovske snage, odnosno prepoznati i aktivirati najbolje interne kadrovske resurse, angažovati domaće IKT kompanije i akademsku zajednicu.

Neophodno je preduzeti sve moguće korake da se u državnoj upravi i lokalnoj samoupravi prepoznaje i vrednuje kvalitet u svakom segmentu njenog rada, te da se stimulišu stručnost, uslužnost i preduzimljivost. Na taj način stimuliše se pozitivna selekcija državnih službenika i inicira pokretanje analognih procesa u cijelom društvu.

Vlada ne može donositi adekvatne odluke i upravljati tokovima u društvu, uključujući tu i uspostavljanje zdravog ekonomskog ambijenta ako nema tačne, ažurne i svim institucijama pristupačne tri ključne baze podataka: bazu podataka poslovnih subjekata, bazu podataka građana i bazu podataka imovine. Na ovom temelju grade se sve evidencije u državnoj upravi zbog čega je neophodno redefinisati principe njihovog uspostavljanja, održavanja i korištenja na način koji garantuje njihovu uniformnu tačnost i pouzdanost u svim tačkama sistema.

Agenciju APIF je neophodno restrukturirati. Registar poslovnih subjekata i drugi izvedeni registri koje vodi ova agencija imaju visok potencijal za dalji razvoj i izgradnju servisa od koristi poslovnoj zajednici u Republici Srpskoj, cijeloj BiH pa i šire. Zbog toga je neophodno pružiti agenciji APIF maksimalnu podršku u njenom restrukturiranju, pri čemu se mogu razmotriti i drugačiji modeli njegovog finansijskog funkcionisanja.

Razvojem kvalitetnih e-servisa u državnoj upravi i jačanjem prekogranične saradnje, odnosno učešćem u projektima koji prevazilaze domen određenog upravnog i ekonomskog prostora, institucije vlasti zemalja JIE stvaraju uslove za uključivanje domaćih poslovnih subjekata u evropske, odnosno svjetske ekonomske tokove i osvajanje novih tržišta, a istovremeno aktivno utiču na privlačenje inostranih investicija.

Regionalna saradnja predstavlja ogroman potencijal za sve zemlje JIE. Osim unapređenja spoljnotrgovinske razmjene zemalja JIE, koja neprestano raste i u strukturi svih zemalja regiona predstavlja značajan udio u ukupnoj razmjeni, razmjena ideja i konkretnih zakonskih i tehničkih rješenja u vezi s reformom javne uprave predstavlja veliku šansu za sve.